

החומר בעלון מתוך
מתיבתא
הגמרא של לומדי
הדף היומי

רשת
שיעורי
תורה

היכלי תורה

ערש"ק פרשת ראה כו אב תשסז ♦ דף היומי בבלי: יבמות צט ירושלמי: יומא ה משנ"ב: סד.

שמגעת עד כסא הכבוד...

בין שלל המעלות והיתרונות אשר מנו חכמים בקביעת סדר הלימוד ב"דף היומי" מתייחד הוא בהיותו "מצוה דרבים", המאחד רבבות אלפי ישראל בכל מקומות מושבותיהם בלימוד אחד, וכמו שהכריז רבי מאיר שפירא מלובלין בעת שהציע לראשונה את הצעתו זו, שכאשר ייקלע יהודי ממוזרח באחת מארצות המערב ויכנס לבית המדרש וימצא את כולם עסוקים באותו דף ובאותה סוגיא בה הוא עוסק "האם יש לנו איחוד לרבבות גדול מזה".

והנה התאחדותם של בני ישראל במצוה אחת הוא כשלעצמו דבר נעלה לאין ערוך, ואין לדמות לו כלל התאחדותם של שאר בני אנוש סביב מטרה אחת, ששאר בני אנוש אינם מתאחדים אלא רק המטרה מאחדת את רצונם לאותה שעה, מה שאין כן בני ישראל שהתאחדותם עושה אותם כגוף אחד ששום דבר לא יוכל לעמוד כנגדו.

ויסודם של דברים כבר מצאנו בדברי רבותינו הראשונים כמלאכים. בפרשת בשלח מזכיר הכתוב את רדיפת המצריים אחר בני ישראל בלשון יחיד (שמות יד י'): 'וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם', ומפרש רש"י על אתר שהפסוק בא ללמד שהגם שהיו מרובים לאלפים ולרבבות היו כולם 'בלב אחד כאיש אחד'. גם בפרשה שלאחריה פרשת יתרו קבלת התורה שם מזכיר הכתוב את ביאת בני ישראל אל הר סיני בלשון יחיד (שם יט ב) 'ויחן שם ישראל כנגד ההר', מפרש רש"י את הזכרת רבבות אלפי בני ישראל בלשון יחיד באותם מילים אך מהפך את סדרם 'כאיש אחד בלב אחד', ושינוי זה אומר דרשני.

ומפרש בעל "אבני נזר" שרש"י הק' בא ללמדנו לימוד גדול ויסוד מופלג שבין ישראל לעמים, כי אומות העולם הם בודדים וכל אחד ואחד הריהו לעצמו, אמנם יכולים הם להתאחד סביב מטרה אחת ורצון אחד ואז הרי הם 'בלב אחד' ולכן אפשר לכנות הרבים בלשון יחיד כי הם 'כאיש אחד'. מה שאין כן בני ישראל הרי הם ביסודם כגוף אחד, אמנם מאחר "והמה בקשו חשבונות רבים" ושאר שבעיסה מעכב שכל אחד ואחד יש לו את חשבונותיו ורצונותיו הרי הם נחשבים כנפרדים, אמנם מאחר שנעמדו לקבל את התורה ועומדים באימה לעשות רצון קונם בלב אחד לאביהם שבשמים הרי שוב הם 'כאיש אחד' על ידי שיש להם 'לב אחד'.

וכדברים הללו אמר הרה"ק אוהב ישראל רבי דוד מלעלוב זיע"א - אילו היו בני ישראל מושיטים ידם זה לזה הרי היתה נעשית מהם יד אחת גדולה וארוכה המגיעה עד כסא הכבוד, וכאשר עומדים כבר שם הרי שוב לא יחסר לנו כלום...

הרב פינחס בידרמן שליט"א
מערכת מקראות גדולות המבואר

- היכל הפרשה.....עמוד 2
- הלכה למעשה.....עמוד 2
- היכל המעשה.....עמוד 2
- כפתור ופרח.....עמוד 6

נושאי ה'דף' בעלון

- אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים.....יבמות צט
- להחמיר שלא לאכול דבר איסור שבטל ברוב.....יבמות צט
- קדימת יתומות ליתומים לענין צדקה.....יבמות ק
- אם ארבעה יכולים להפך נדר.....יבמות קא
- לבישת נעלי גומי והדומה לעור ביום הכיפורים.....יבמות קב
- דין מצוות לאו להנות ניתנו בנודר ממצוה.....יבמות קג
- חליצת איטר.....יבמות קד
- ביטול תורה לצורך גמילות חסדים.....יבמות קה

דברים לכבוד מעמד סעודת מצוה וקבלת פנים למורנו ורבנו הגאון הגדול

רבי יהושע לייפער שליט"א

מאת הרה"ג רבי מנחם מנדל פומרניץ שליט"א

ראש בית המדרש "היכלי תורה"

עמודים 8 - 7

מאמר מקיף בעניין
**תנועות בשעת הלימוד
והתפילה**

מאת הרב הגאון דוב לנדאו שליט"א
עמודים 10 - 9

'כי טוב לו עמך' (דברים טו טז).

בקידושין (כ) זורשת הבריייתא 'כי טוב לו עמך', עמך במאכל ובמשתה, שלא תהיה אתה אוכל פת נקיה והעבד פת קיבר וכו', מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו.

ומבארים התוספות (שם ד"ה כל) שהקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו, כמבואר בירושלמי שאם יש לאדון כר אחד, האדון אינו יכול לישון עליו כיוון שעובר על כי טוב לו עמך, וכן אינו יכול להניחו סתם כיוון שזה מדת סדום, ומוכרח ליתנו לעבדו.

ובבא מציצא (סב) תניא, שנים שהיו מהלכין במדבר וביד אחד מהן כד של מים, ואם שותים ממנו שניהם, שניהם מתים, ואם שותה ממנו אחד מהם הוא חי וחברו מת, דרש רבי עקיבא (ויקרא כה לו) 'וחי אחיך עמך', חיך קודמים לחיי חברך.

ומקשים העולם, שדרשת רבי עקיבא זו סותרת את דברי הירושלמי הנ"ל, שהירושלמי דורש מ'עמך' שחיי העבד קודמים לחיי האדון, ואילו רבי עקיבא דורש מ'עמך' שחיך קודמים לחיי חברך.

תירץ ע"כ המהר"ם ש"ף (בי"מ שם ד"ה גמרא) שבוחי אחיך עמך הוכרח רבי עקיבא לדרוש שחיך קודמים, כיוון שאם ידרוש שחיי חברך קודמים, יצטרך ליתן את המים לחברו, וחברו שגם חייב במצווה זו יצטרך ליתן לו בחזרה, ויצטרך הוא לחזור וליתן לחברו, ואין לדבר סוף, לכן הוכרח רבי עקיבא לדרוש שחיך קודמים. אבל בעבד שרק האדון חייב בצויו זה, אפשר ודרוש הירושלמי כדרשה הפשוטה שחיי העבד קודמים לחיי האדון.

'ובערת הרע מקרבך' (דברים יג א).

רשע אחד התגאה לפני ה'נודע ביהודה', שעבר על כל עבירות שבתורה, חוץ מ'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם', שלא איבד עצמו לדעת.

ענה לו הגאון, עבירה זו אינה יכול לעשות, כיוון שאם תאבד עצמך לדעת אדרבא תקיים בזה מצווה של 'ובערת הרע מקרבך'.

אלול

תקיעת שופר

מר"ח אלול ואילך מתחילים לתקוע בשופר, והטעם לזה הוא מהא דתניא בפרקי דר"א דבר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה, לקבל לוחות אחרונות, והעבירו שופר במחנה, שלא יטעו עוד אחר ע"ג, [פי' שע"י התקיעה נתקבצו כולם והגידו להם הרי משה להר ושוב לא יטעו אחרי ע"ז (בי"ח)]. ונתעלה הקב"ה באותו שופר שנאמר (תהלים מ"ז) עלה אלהים בתרועה וגו' [פי' מפני שהשופר הציל את ישראל מן החטא (פרישה)]. ומפני כן התקינו חז"ל שיהו גם אנו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה, וכל החדש, כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר (עמוס ג) אם יתקע שופר בעיר וגו', וגם כדי לערבב השטן. (טור אורח חיים סימן תקפ"א).

כתב מהרי"ל בשם מהר"י סג"ל טעם התקיעה משנכנס אלול, כדאמרינן משנכנס אלול מרבין בתשובה. ולכך תוקעין להזהיר ולהזריז העם לתשובה. משל למלך כשבא לצור על עיר, וכן הצופה על המגדל כשרואה חיילות באים על עיר דרכם להריע לתקוע להזהיר העם שיהו עומדים על משמרתם, (מהרי"ל הלכות ימים הנוראים ד"ה מנהג).

יש מתחילין לתקוע מיום ראשון דר"ח שהוא ל' אב, משום דלפי דעת רש"י ותו' עלה משה ביום הראשון דר"ח (ט"ז שם סק"א בשם מהרש"ל). מאידך יש מתחילין מיום שני דר"ח, וכ"כ בספר דרך החיים. (משנה ברורה שם סק"א).

לדוד

נוהגין במדינתנו מר"ח אלול עד יו"כ לומר בכל יום אחר גמור התפלה מזמור, "לדוד ד' אורי" וכו' בוקר וערב. [ואנו נוהגין לומר עד שמע"צ ועד בכלל] (מ"ב שם סק"ב).

והוא על פי המדרש (מדרש תהלים מזמור כז) שדורש "אורי" בראש השנה, שהוא יום הדין, שנאמר והוציא כאור צדקך ומשפטך כצהרים (תהלים לו א). וישעי ביום הכפורים, שיושיענו וימחול לנו על כל עונותינו. כי יצפנני בסוכו מרמז על סוכות (אלף למטה סק"ו).

היכל המלכות

ריח קל של עשן דגג בחוטמיהם של הבריות, אלא שלא נתנו דעתם על כך, מחמת ההרגל. קולות הירייה שהדהדו לעתים מקרוב ומרחוק, אף הם לא היה בהם בכדי לתפוס את המחשבה. מזה כמה שנים הפכו קולות אלו לחלק ממנגינת החיים הקבועה. הקולות עלו וירדו, גברו ושכחו. ממרחקים הדהדו זעקות שבר או שאגות פרא של אחת מן הכנופיות.

ובכל זאת לא היה בכל אלה מה שיסיט את יענקל דולהינובר ממשחבותיו. שקוע בהרהורים צעד ברחובותיה של קרמנצ'וג וניתח במוחו שוב ושוב את הסוגיא בה היה עסוק כעת. הלימוד תפס את כל כולו וכמו העביר אותו לעולמות אחרים. הקושיות טרדו את מוחו והוא התייעע ללא הרף על פירוקן. ברק של רעיון הבזיק במוחו ודומה היה כי הגה יסלק את הערפל וישר את כל ההדורים, ואז באו כמה סגויות מפורשות וסתרו את הבנין על פניו. הוא ניסה להיאחז בדברי התוספות בסוגיא פלונית והרשב"א בסוגיא אחרת, וכבר כמעט קרוב היה לפתרון.

ואז - בבת אחת נתקעו אל מול פניו כמה קני רובים ואקדחים שמאחוריהם פרצופים רצחניים מובעיתים שצצו להם מאי שם. "הידיים למעלה!" - שאגו.

היו אלו השנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה, הנוראה מכל המלחמות שידע העולם לפניו. אירופה שוסעה ובתורה, נחרבה ונשרפה ודם תושביה ניגר כמים בשל גחמותיהם של שליטים כאלה ואחרים. גם מי מן התושבים שזכה והיתה לו נפשו לשלל, הרי היה רכושו של השלל וזקק לעם אחר. מיליונים הפכו לפליטים ורכושם אבד בן לילה כשהוא נבזי ביד חיללים פורעים או עולה בלהבות בסערת הקרב ובפירוקן היצרים החיילי.

כאשר כולם סובלים - מסכנים היהודים פי כמה. וכאשר כולם נודדים - הרי אחינו בני ישראל שמקל נדודים בידם מאז ומעולם, הראשונים לצאת לגלות. כך חרבו מאות קהילות בסערת המלחמה ההיא, וכך שוטטו מאות אלפי יהודים ומשפחותיהם בעירוים ובחוטר כל, רק מקלם בידם ותרמילם על כתפם.

ובין הנודדים - ישיבות שלמות על ראשיהן ותלמידיהן, כאלו שלא רצו להתנתק ממקור החיים ונדדו כמקשה אחת ובכל מקום בו חנו התמקמו באחד מבתי המדרשות וישבו והגו בתורה כמימים ימימה. כך נדדה גם ישיבת "כנסת ישראל" מסלבודקה למינסק וממינסק לקרמנצ'וג.

אם לכל אירופה שב השקט לאחר שנסתיימה המלחמה, התברר להם לתושבי רוסיה להוות כי הם רק בהתחלה. על השלטון - במקומו של הצאר שהודה - התגוששו שתי מפלגות מרכזיות שמאחורי כל אחת מהן עמד צבא: האדומים והלבנים. המלחמה התנהלה על כל עיר ועל כל כפר. רוסיה ואגפיה כולן הפכו לחזית לוחמת אחת.

כרגיל - היו היהודים המוסכנים יותר מכולם. במיוחד רדפו אותם הלבנים שחרטו על דגלם את האנטישמיות שנאת ישראל. בידי הלבנים או חברי הכנופיות שחברו להם - היו חייו של יהודי שווים פחות מקליפת השום.

ובידי כנופיית שודדים שכזו נפל יענקל דולהינובר. כשהוא חיוור עד מות הפשיטוהו מבגדיו העליונים ודרשו כופר עבורו. "היכן גרים הוריק?" - שאלוה בגסות. בקול מרעיד סיפר להם כי אין לו כאן הורים, רק ישיבה וראש ישיבה.

כשהוא שבו בידיהם של הרוצחים הובל יענקל אל ביתו של ראש הישיבה. זה האחרון, הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל נחרד למראה הכנופיה שפרצה אל ביתו ודרשה בעבור חייו של התלמיד האהוב לא פחות מ-10,000 רובלים טבין ותקלין.

רבי משה מרדכי פנר ידיו, לא היה בידו אפילו עשירית מהסכום הזה. "נוציא אותו אם כן להורג!" - הכריזו הפורעים אגב חיוך שטני בעודם הודפים את קרבנם אל הרחוב. פחד מוות אפף את כולם. דממה השתררה בבית.

"רוצחים! עזבו אותי!" - קרא-שאג לפתע ראש הישיבה שהתעשת הראשון ופרץ החוצה בעקבות השודדים. ללא נשק, ללא כל סיכוי, תוך סיכון עצמי מוחלט עמד ראש הישיבה והחריד בשאגותיו את הרחוב.

שמפה ומשם צצו ראשים מבוהלים. אנשים החלו להגיע במרוצה. וראש הישיבה שואג בגרון ניחר. השודדים התבלבלו לרגע, ניסו להשקיט את המהומה באיומי נשק. קני הרובים הופנו אל הקהל. אבל בסופו של דבר התאסף קהל גדול כל כך שכבר לא היתה להם את האפשרות לבצע את זממם. הם ניצלו את המהומה והתפזרו כשהם משאירים את יענקל המפוחד לנפשו.

התלמיד האהוב ניצל ממות בטוח בזכות מסירות נפשו של ראש הישיבה.

אל... אם רבי משה מרדכי היה נכנע למצב האיום ולא היה מציל את יענקל. אזי -

הגאון האדיר רבי יעקב רודרמן זצ"ל - הלא הוא יענקל דולהינובר - היה נדעב באיבו חלילה, ועם ישראל היה מאבד את אחד מגדולי הדור וגם את ישיבת 'נר ישראל' בבולטימור שהיתה לאחת מעמודי התווך של עולם התורה באמריקה והעמידה דורות של תלמידי חכמים ובני תורה יר"ש!!!

וצא למד מה כחה של מסירות נפש אחת, כנגד כל הסיכויים!

אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים

בגמרא מבואר שרבי אלעזר בר צדוק אמר שמימי לא העיד אלא עדות אחת והעלו עבד לכהונה על פיו, והקשו בגמרא איך העלו השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן צדיקים עצמן לא כל שכן, ומשינן אלא אימא בקשו להעלות עבד לכהונה על פי. וכתבו **התוספות** (ד"ה ס"ד) שנראה שאין לגרוס קושיה זו בסוגייתנו, כיון שלשיטת **התוספות** בכמה מקומות אין שייך ענין זה אלא במידי דאכילה, אבל בשאר ענינים כמו בסוגייתנו שאינם ממידי דאכילה אין מובטח שלא תבוא תקלה על ידי צדיקים. ובטעם הדבר כתב **בשו"ת גינת ורדים** (או"ח כלל ב ס' טו) שכאשר בהמות נעשים מאכל לפיהן של בני אדם הם מתעלים ועולים ממדרגת חי בלתי מדבר למדרגת חי מדבר, ובפרט כשתהיה מאכל לפיהן של ישראל קדושים, שגופו של הצדיק מתהווה מן המאכל ונמצא שאותו הבעל חי עלה במעלה גדולה להיות עצם מעצמיו ובשר מבשרו של צדיק, ולכן אין הקב"ה מביא תקלה על ידיהן של צדיקים דוקא במידי דאכילה שגנאי הוא לצדיק ביותר כמו שפירש **מהרי"ש** (ערך לחם ריש י"ד) שהטעם הוא מפני שהגוף מתהווה מדימוס המאכל ואיך יהיה גוף הצדיק חתיכת איסורא.

להחמיר שלא לאכול דבר איסור שבטל ברוב

ובבית יוסף (יו"ד ס' קט ד"ה חתיכה שאינה) הביא בשם שערי דורא (ס' לט אות ו) שבדבר איסור שנתערבה ברוב חתיכות היתר יכולים מעיקר הדין לאכול את כל החתיכות [אלא שנחלקו הראשונים אם אחד יכול לאכול הכל או רק על ידי שני בני אדם יכולים לאכול את הכל, עיי' ב' הדעות בשו"ע שם ס"א], ומכל מקום היה נוהג **מהר"ם** שהיה נותן אחד לגוי ולא רצה לסמוך על ביטול ברוב, וכתב בשערי דורא שאפשר שעשה כך משום שהוא היה ת"ח וצדיק והיה נראה דרך גנאי שיזדמן שום אכילת איסור לפיו, מאותו טעם שאין הקב"ה מביא תקלה לידי צדיקים במידי דאכילה, וכיון שרצה מהר"ם להחמיר ולהסיר אחד ולתלות ולומר שהוא האיסור והשאר כולם היתר לא נתן אותה חתיכה לישראל כיון שאז שהיה נראה כמאכילו איסור. (ועיי' שו"ת משנה הלכות ח"ז ס' קד בזה).

ועל דרך יסוד זה שבמידי דאכילה ראוי להחמיר יותר גם בדבר שיכולים למצוא בו היתר מצד הדין, כן כתב גם **בשו"ת הרדב"ז** (ח"ח ס' קיא) לענין יין שהיה בו צד איסור יין נסך ומעיקר הדין העלה בדינו להיתר, ומכל מקום מסיק שאף שלהלכה מותר לשתותו, אבל למעשה אין ראוי להקל משום דכתיב לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי, איזו היא תורה שהיא בתוך מעי הוי אומר מאכלות אסורות (עיי' ילקוט תהילים ס' תשלט), וכתוב ולא בא אל פי בשר פגול, ולא הוצרכו פסוקים אלו לדברים אסורים ממש אלא לדברים שיש בהם נדנדוד אסור, ואע"ג דמדינא מותר הוא, מכל מקום ישראל הקדושים ראוי שלא יכנסו לתוך גופם דבר שיש בו צד ספק איסור, שהרי מטעם זה אמרו שבהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה עליהם וצדיקים עצמם לא כל שכן, ולא איירי אלא בענין מאכלות אסורות וכמו שכתבו התוספות.

קדימת יתומות ליתומים לענין צדקה

בגמרא מבואר שבמקום שחולקין מעשר עני נותנים לאשה תחלה, משום זילותא. אמר רבא מרישא כי הוו אתו גברא ואתתא לדינא קמאי, הוה שרינא תיגרא דגברא ברישא, אמינא דמיחייב במצות, כיון דשמענא להא, שרינא תיגרא דאתתא ברישא, מאי טעמא משום זילותא. והפוסקים דנו בכמה נידונים הקשורים בנתינת צדקה, אם האיש קודם בהם או האשה קודמת.

ומעשה היה באחד מגבאי הצדקה שקיבל סכום כסף גדול לחלקו לצדקה, ושאל את רבני ירושלים אם עליו להקדים יתומים ולחתנם בכספי הצדקה, או שיתומות קודמות. ושורש הנידון הוא שמחד גיסא יש לומר שיתומות קודמות כמבואר בסוגייתנו, ולאידך גיסא יש לומר שכיון שאיש מצווה על פריה ורביה מהתורה ואשה לא לכן האיש קודם.

והנה **בשו"ע** (יו"ד ס' רמט סט"ו) פסק שגבאי צדקה שיש בידם מעות צדקה ישיאו בהם בתולות עניות שאין צדקה גדולה מזה. והש"ך (ס"ק יא) הוסיף שבתשובת **מהר"ם אלשקר** (ס' עב) כתב דדוקא יתומות וכו'. ומבואר שדווקא ביתומות המצוה להקדימן. אך **בשו"ע** (או"ח ס' קנג ס"ו) פסק שמוכרים בית כנסת וכן שאר דברים שבקדושה ואפילו ס"ת, לצורך הספקת תלמידים או להשיא יתומים בדמיו, והמג"א ושאר נו"כ דנו אם הוא הדין ליתומות, ומבואר שיתום עדיף מיתומה, וכך משמע מדברי **המשנ"ב** (ס"ק כד) שכתב ואפילו יתומות, דאע"ג דאין האשה מצווה על פו"ר מ"מ לשבת יצרה שייך גם באשה עכ"ל. הרי לנו דיתום בזה עדיפא מיתומה היות והוא מצווה על פו"ר, ורק מרבינן גם יתומה בהיות שלשבת יצרה שייך גם באשה.

אמנם בא"ר (או"ח שם ס"ק יב) כתב שיתומה עדיפא בזה מיתום, והביא ראיה ממה שאמרו (כתובות סז.) שכשיש יתום ויתומה משייאין את היתומה קודם ואח"כ את היתום מפני שבושתה מרובה משל איש וכו'. אך **החתם סופר** (בהגהותיו לשו"ע שם) דחה דבריו, וכתב שרק לענין קדימה מבואר בגמרא שם שיתומה קודמת, אבל במקום שידחה היתום לגמרי אין לדחותו מפני היתומה (והובא גם בשו"ת חתם סופר חו"מ ס' ט, ע"ש). וכלשון זה נפסק **בשו"ע** (יו"ד ס' רנא ס"ח), שאיש ואשה שבאו לשאול מזון מקדימין אשה לאיש, וכן אם באו לשאול כסות, וכן אם באו יתום ויתומה לינשא מקדימין להשיא היתומה, הרי שהמדובר רק על הקדמה.

ובערוך השלחן (יו"ד ס' רנא ס"ו) כתב שאם באו יתום ויתומה להנשא מקדימין להשיא היתומה, ואע"ג דהאיש מצווה על פו"ר והאשה אינה מצווה כמ"ש באה"ע ס' א', מ"מ לענין להקדים היא קודם, ונלע"ד דאם אין בכיס על שניהם הוא קודם מפני שהוא מצווה על פו"ר ולא היא עכ"ל. ומבואר שלדעתו כל המדובר הוא בהקדמה בלבד ובזה מקדימים את היתומה, אבל כשהנידון מי לדחות כגון שאין בכיס עבור שניהם אז משייאין את היתום ודוחין את היתומה, כי הוא מצווה על פו"ר ולא היא.

אם ארבעה יכולים להפר נדר

בגמרא מבואר שבית דין של חליצה צריך שלשה דיינים כיון דכתיב זקנים והיינו שנים, ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד. וכלל זה מצאנו גם לענין התרת נדרים שצריך שלושה. ומבואר בפירוש הרא"ש (נדרים עת. ד"ה להכשיר) שבהתרת נדרים צריך שלשה, כיון שאחד ודאי אינו כשר שאם לא כן לא הוצרכה התורה לחדש שיחיד מומחה יכול להתיר נדרים שהרי יחיד יכול תמיד להתירם, ושנים גם כן א"א שהרי אין בית דין שקול, ועל כן צריך שלשה.

ובשו"ת רבי עקיבא איגר (ח"א סי' עג) נשאל בדבר אדם שנדר נדר בדבר סתר ומאחר שהוקשה עליו לקיים נדרו רצה להישאל עליו ולהתירו, אולם העומד לנגדו היה, שהלכה רווחת היא (שו"ע י"ד סי' רכה סי"ד) שצריך לפרט את הנדר לפחות באזני אחד מן המתירים, ואם לא פירט אין נדרו מופר. והיה עמו נער כבן חמשה עשר שנים שסמך עליו לבו לגלות לו סודו, אך מכיון שהדין הוא (ראה מג"א ר"ס לט) שאין אדם נעשה גדול מן התורה אלא בהבאת שתי שערות, ואף שחזקה היא על כל הנעשה בן י"ג שכבר הביא שתי שערות, אין סומכין על חזקה זו להקל אלא במילי דרבנן, אבל בדבר שצריך גדלות מן התורה אין די בחזקה זו עד שיבדק, או עד שיתמלא זקנו שבוזה גם כן מתברר בודאי שגדול הוא מן התורה, וזה הנער לא נתמלא זקנו, ואי אפשר לו להתיר נדרים שאיסורן דבר תורה. וביקש השואל מהגאון **רבי עקיבא איגר** עצה איך יוכל להתיר הנדר בלא שיצטרך לגלות סודו.

ויעץ לו **רע"א** שיושיב שלושה אנשים שניכרת גדלותם בוודאות ויתירו נדרו, וישב אף זה הנער שלא ניכרה גדלותו עמהם, ואת הסוד יגלה רק לנער, ובזה יצא מידי כל חשש, שאם משום היתר הנדר, יש כאן שלושה הכשרים להיתר נדרים דאורייתא, ואם משום פירוט הנדר, כבר פירט את הנדר באזני אותו הנער, ולענין פירוט הנדר שאינו רק מדרבנן, נוכל לסמוך על החזקה.

אבל **בשו"ת נחל יצחק** (סי' ג ס"ד ענף א) השיג על **הגרעק"א**, שכיון שנצרך אל השלושה נער זה, אם אכן גדול הוא נמצאו כאן ארבעה ופסולים להתיר מטעם בית דין שקול. ועיי"ש שכתב ליישב דעת **רע"א** שסמך על הראשונים שסוברים שבהתרת נדרים אפשר גם בבית דין שקול, ומה שצריכים שלשה בהתרת נדרים למדו כן ממה שנאמר אהרן ובניו זקני ישראל, אהרן חד ובניו תרי הרי כאן שלשה וכל ישראל כשרין בשלשה (עיי' רמב"ן ב"ב קכ: ד"ה לומר, רשב"א שם ד"ה אף, ריטב"א שם ד"ה ויש).

ובאמת **הרא"ש** עצמו שכתב שטעם זה שלא יהא בית דין שקול נוהג אף בהתרת נדרים, כתב בפסקיו (נדרים פ"ג סי' ה) שהמנהג שאומרים כל נדרי הוא בכדי שיתירו כל הקהל זה לזה נדריהם, ולא שמענו מעולם שיש לבדוק מספר האנשים שבבית הכנסת שלא יהיה מספר המתירים שקול. אך יש באמת מאחרוני זמנינו שכתבו שבהתרת נדרים של ערב ראש השנה ראוי להקפיד שלא יהיה מנין המתירים שקול.

גם מדברי **הרשב"א** בתשובה (ח"א סי' תרסה, הו"ד בר"ן נדרים ח: ד"ה כשם) יש להוכיח שמכשיר מנין מתירים שקול אם הוא יתר שלושה. שכתב להחמיר על הנודר בחלומו להתירו לכתחילה בפני עשרה, ועיין בהגהות **היעב"ץ** על **הר"ן** (שם) שכתב לבאר דעת **הרשב"א**, שטעמו לפי שאין אדם חולם אלא מהרהורי לבו, ויש לחוש שזה הנודר בחלום גמר בלבו לעשות אותו דבר מצוה, והתחייב בנדר לעשותה (עיי' שבעות דף כו: לגבי שבעה במחשבה), ולכן צריך התרת נדרים ככל נדר. וממה שהצריך הרשב"א עשרה לכתחילה, מוכח שאפשר להתיר את הנדר ע"י מנין שקול של מתירים.

לבישת נעלי גומי והדומה לעור ביום הכיפורים

מבואר בסוגייתינו שאין איסור נעילת הסנדל ביוה"כ כשאין המנעל עשוי מעור, כיון שאין שם מנעל עליו, וכן נראה ממסקנת הגמ' (יומא עה:): שהסתפקו האמוראים שם אם מותר לילך בנעל העשויה בשעם ביוה"כ, והעידו על כמה אמוראים שיצאו בנעל של שעם, וכמה שיצאו בעוד מיני מנעלים שאינם מעור, וכן דעת רוב הראשונים להלכה שאין איסור בכך (הרי"ף והרא"ש יומא פרק ח סי' ז, והרמב"ם שביבת עשור פ"ג ה"ז, ועוד ראשונים), לבד **מבעל המאור** (יומא ב.) שיש לו שיטה אחרת ולדעתו מסקנת ההלכה שאין לסמוך על מנהג אותן האמוראים וצריך לחוש ולהחמיר שלא לצאת אף במנעל שאינו מעור, ורוב הראשונים חלקו עליו.

וכתב **הרא"ש** (שם) שיש מפרשים שלא התירו מנעל זה ביוה"כ אלא בתוך ביתו, אבל לא לצאת כן לרשות הרבים. ויסוד דעת מפרשים אלו היא ממה שאמרו בסוגייתנו, אבל מטייל הוא באנפיליא בתוך ביתו, ומבואר שרק בביתו מטייל הוא באנפיליא, אבל אסור לצאת כך לרה"ר. וטעם דעה זו פירש **בקרוב נתנאל** (שם ס"ק ז) שמאחר וצורת אותן מנעלים כנעל, גזרו שלא לצאת בהם לרה"ר משום מראית העין, שמה יאמרו הבריות שהולך עם מנעלים ביוה"כ, אבל בתוך ביתו שאין שייך שם חשד הבריות התירו.

והרא"ש דחה דעה זו מהלכה, ולדעתו אין לחלק בזה כלל, והביא גם ראיה לשיטתו מלשון הירושלמי (יומא פ"ה ה"א) שאמרו יוצאין באינפילא, ומשמע שהתירו אף לצאת כן, ולא רק ללכת בהם בתוך ביתו.

והנה **הטור** (או"ח סי' תריד) הביא את דעת הבה"ג, שלא התירו מנעל שאינו מעור, אלא לילך לצורך מצוה או במקום סכנת עקרב וכיוצא בזה, אבל בלאו הכי אין לילך אפילו במנעל שאינו של עור. והטור השיג על הבה"ג, שבאלו האופנים אף מנעל ממש מותר, אבל מנעל שאינו מעור, מותר בכל אופן.

ולענין הלכה כתב **הב"י**, שאף שיש ליישב קושיית הטור על הבה"ג, אך מכיון שגם **רש"י** ו**הרמב"ם** נקטו כדעת **הטור** שנקט כדעת **הרא"ש** יש לפסוק כן להלכה. ועפ"י פסק כן אף בשו"ע (או"ח סי' תריד ס"ב) שמנעל שאינו מעור מותר בין בבית ובין ברה"ר.

אבל **הב"ח** (שם ס"ג) כתב שראה לרבנותיו שהחמירו לילך יחף לגמרי, והביא עוד דברי **הנמוקי יוסף** בסוגייתנו (לג. ד"ה גרסי' בגמ') שמוסיק, שמי שיש לו שום מיחוש בגופו יכול לנעול בתי שוקים וכיוצ"ב של בגד, ודקדק **הב"ח** מלשונו, שאין להקל בזה אלא רק למי שיש לו מיחושים בגופו וכיוצא בזה, ומסיק הב"ח שיש להחמיר לילך יחף, ושלא כמנהג העולם להקל.

והט"ז (שם ס"ק א) האריך להשיג על הב"ח, שאין אפשר להחמיר בדבר שהאמוראים המזכירים בגמרא הקילו, ולדעתו אין ראיה מלשון **הנימוקי יוסף** הנ"ל, שאין כוונת **הנימוקי** אלא לומר שאם יש לו שום צורך ורוצה לילך כן רשאי. ומסיק שאין להחמיר בזה ואין לזוז מן המנהג, וכתב שהמחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהים, גם **המג"א** (שם ס"ק ב) אחר שהעתיק דברי **הב"ח** מסיק שהמנהג להקל, וכן פסק **המשנ"ב** (ביאור"ה ד"ה או של בגד).

ובמשנ"ב (שם ס"ק ה) הביא דברי **השע"ת** (שם ס"ק א, ובס' תקנד ס"ק יא) שכתב בשם **שו"ת פנים מאירות** (ח"ב סי' כח), שדעתו שמי"מ יש להחמיר אף במנעל העשוי מלבדים באופן שאינו מרגיש כלל שהוא יחף, שזה אינו בכלל עינוי, ובהגהות **החת"ס** על **השו"ע** (ע"ד המג"א הנ"ל) הביא דברי הפנים מאירות וכתב שדבריו נכונים, ולכן הורה שכשהולך ברחוב ילך במנעל שבהלוכו מרגישים את הקרקע. וכתב במשנה ברורה שהוא הדין לקאלאשין (ערדליים) של גומי שיש להחמיר בהם, ולמעשה פסק **במשנ"ב** שאף שאין למחות ביד המקילין בזה, מי שאפשר לו נכון שיחמיר בזה וילך בלא מנעלים כלל. ובערוך **השולחן** (שם ס"ה) כתב שאצלינו הולכים בקאלאשין (ערדליים) ביוה"כ מפני שאינם של עור והוא מין גומ"א וגם הוא רך והרגל מרגיש קושי הארץ כידוע, וכל שכן שמותר לילך בוואליקע"ס (היינו מנעל העשוי מלבדים) שהם של צמר פשוט שהם רכים הרבה, אך יש מהם עבים וקשים מאד עד שהרגל לא ירגיש קושי הארץ ואין נכון לילך בהם ביוה"כ, וכ"ש כשהם מחופים עור, ולא לו כוונת הפנים מאירות במה שאסר במנעלים של לבד.

דין מצוות לאו להנות ניתנו בנודר ממצוה

אמר רבא הלכתא אחד סנדל המוסגר ואחד סנדל המוחלט ואחד סנדל של עבודת כוכבים לא תחלוץ בו, ואם חלצה חליצתה כשירה. והקשה רש"י מה טעם לא נפסול חליצה זו משום שאסור הסנדל בהנאה, שהרי כשהוא נועל את הסנדל נמצא נהנה הימנו, ותירץ שאחר שדין זה נקוט בידינו שמצוות לאו ליהנות ניתנו, אין חשובה נעילתו את הסנדל לשם מצות חליצה כהנאה.

ודין זה דמצוות לאו ליהנות ניתנו נתבאר בגמ' (ראש השנה כח.), ומטעם זה אמרו שם שאם תקע בשופר של הקדש או של עבודה זרה, אף שאסור ליהנות בהן יצא ידי חובה, מכיון שהתקיעה היא מצוה, אין הנאה של מצוה חשובה הנאה שמצוות לאו ליהנות ניתנו. ועוד אמרו מטעם זה, שאדם שנדר שלא יהנה מחבירו, שמתגר לחברו שנדר הימנו הנאה לתקוע לו, וכן אם נדר שלא יהנה משופר שמתגר לתקוע, כיון שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' רכא סי"ג).

והט"ז (שם סי' ק מג) הביא את דברי הב"י (או"ח סי' תקפו ד"ה כתב הכל בו) שכתב בשם הכל בו שלא אמרו שהמודר מן השופר יתקע בעצמו אלא רק שמוותר לשמוע תקיעת שופר מאחר, אבל הוא עצמו לא יתקע בו שפעמים שנהנה במעשה התקיעה, ובזה אין שייך לומר שמצוות לאו ליהנות ניתנו שלא מן המצוה הוא נהנה, שהרי אפשר לצאת ידי חובה גם ע"י שמיעה מאחר והוא הנאתו במעשה התקיעה שלו, והובא דין זה להלכה בשו"ע (סי' ק) שהמודר הנאה משופר, אדם אחר תוקע בו והוא יוצא ידי חובה.

וכתב הט"ז שלפי זה נראה שהוא הדין לענין מצות תלמוד תורה שאין מועיל כלל זה שמצוות לאו ליהנות ניתנו, שהרי התורה משמחת את הלב, כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' שפד סי"א) שמטעם זה אסור לאבל לעסוק בתורה, וכן בתשעה באב כמבואר בשו"ע (או"ח סי' תקנד סי"א), ונמצא שנמשכת לו הנאה צדדית ממעשה המצוה, ובזה אין לומר מצוות לאו ליהנות ניתנו וכנ"ל.

ולכך, לדעתו הנודר שלא ליהנות מספר השייך לו אסור לתלמוד בו [אך באופן שהספר אינו שלו, ובעל הספר אסר עליו את הספר בהנאה ע"י נדר גם בלא טעם זה יש לאסור, משום שנהנה הנאת ממון, ואין חיוב על האדם להשאיל ספרו לחבירו, ואם חבירו רוצה בידו לשכור את הספר ע"י יו"ד (שם סי' א) בש"ך (סי' ק נה) ובט"ז (סי' ק מז)].

ובחדרי דעה (שם סי' א) הקשה על חידוש הט"ז, שא"כ בכל המצוות נאמר כן, שהרי יש בני אדם השמחים בעשיית המצוות כעין האמור בגמרא (ברכות ט:): שר' ברונא זכה יום אחד לסמוך גאולה לתפילה עם נץ החמה ממש ולא פסק החיוך מפיו כל אותו היום מרוב שמחתו, ואם כן לא יועיל הטעם שמצוות לאו ליהנות נתנו. וזו לא שמענו, ועל כרחינו צריך לומר שכיון שאין נהנה מהדבר עצמו אלא נגרם לו הנאה צדדית ביודעו שקיים את המצוה, אין זה חשוב הנאה מהדבר שנאסר עליו, וא"כ הוא הדין בתלמוד תורה, והניח הדבר בצ"ע. וע"ע מחנה אפרים (שאלה ופקדון סי' ג) וקצות החושן (סי' עב"ק לד) ונתיבות המשפט (סי' ק יז) ובמשו"ב שם.

אמנם כיסוד הט"ז ויותר מזה מפורש בדברי רבינו אברהם מן ההר (נדרים מו.), שכתב שיש מקשים היאך נאסרים לקרות בספרים והרי מצוה היא ומצוות לאו להנות ניתנו, וכתב דלא קושיא היא, שלא שייך הטעם דמצוות לאו להנות ניתנו אלא במצוה שהיא תלויה במעשה, שכשאדם עושה אותה אינו מתכוין לדבר הנאה, שאינו עושה אותה להנאת גופו אלא לעשות מה שנצטווה מאת ה', אבל מצוות לימוד שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, עיקר הצינוי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע, לשמח לבבו ושכלו כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, ולכן אבל אסור לקרות בתורה מפני שהם משמחים לבו על כרחו, הלכך לא שייך לומר במצוות תלמוד תורה מצוות לאו ליהנות ניתנו שעיקר מצוותו הוא ההנאה והתענוג כמה שמבין ומשיג בלימודו.

חליצת איטר

נתחבטו רבותינו הראשונים הרבה, באדם איטר ברגלו היאך יחלוץ, לפי השנוי במשנתנו לדעת חכמים שהלכה כמותם כנפסק בשו"ע (אה"ע סי' קסט סכ"ב) שאם חלצה בשמאלו חליצתה פסולה, ודנו אם אף אדם שאיטר ברגלו דינו כן, או שמא דין אחר לו. וכתב הרשב"א (חולין צב: ד"ה אית ליה) ארבע דעות בזה.

א. י"א שכשם שמצאנו לענין תפילין שיש להניחם ביד השמאלית, ואף על פי כן אמרו (מנחות לו.) שאיטר יד מניחם ביד ימינו, שאצלו זוהי היד השמאלית, הרי שימין ושמאל נמדדים אצל כל אדם לפי מה שהוא, א"כ הוא הדין לענין רגלו של יבם כיון ששמאלי הוא, רגלו השמאלית היא הימין שלו, ובה יש לחלוץ.

ב. יש שכתבו שאין ללמוד דין זה מתפילין, ששם טעם מיוחד יש, לפי שאמרה תורה (דברים ו ח) וקשרתם לאות על ידכה ולא נכתב ידך, דרשו חז"ל (מנחות שם) ידכה, יד כהה, ומזה למדו שצריך להניחן בשמאל, ומפני כך איטר יד שידו הימנית היא הכהה והחלושה, יש לו להניח בימין, אבל בשאר המקומות יש לדון דבר זה כספק אם יש לדון כל אדם לפי מה שהוא, או יש לילך אחר רוב בני אדם.

ג. יש שסוברים שאי אפשר לו לחלוץ כלל, וטעמם, לפי ששנו בברייתא (במרות מה:) שכהן איטר פסול לעבודה, ופירש רש"י (ד"ה איטר ברגל) הטעם מפני שעבודה אינה אלא בימין, וכמו שדין זה שעבודה צריכה ימין נלמדה בגזירה שוה ממצורע (זבחים כד:) ומפני זה פסלו כהן איטר, שאין ימינו חשובה ימין, אף אנו נאמר בחליצה שהצריכו בה רגל ימין בגזירה שוה ממצורע, שאין ימינו של איטר חשובה ימין, ואין לו ימין לחלוץ בה. וכן דעת הרמב"ן.

ד. וי"א שאין דמיון יפה הוא זה, כיון שפסול כהן איטר לעבודה הוא מפני שחשוב בעל מום ובעל מום פסול לעבודה, ולא מפני שאין לו ימין, וכיון שימינו לדעתם חשובה ימין, יש מקום לדעה זו להתיר לחלוץ בימינו אף שאצלו היא שמאלית, והרשב"א סיים שם דין זה בצ"ע.

לענין הלכה כתבו הפוסקים (רמ"א שם סכ"ה, וכן מסקנת השו"ע בסדר חליצה אות מ) שנהגו שיש לאיטר חליצה, ויש לחלוץ לו בב' רגליו, וכדעת הסוברים שספק הוא באיזה רגל יש לחלוץ.

וכתב המחבר בפירוש סדר חליצה (שם), שיש להיזהר לחלוץ בשני המנעלים בבת אחת, שאם תחלוץ נעל הראשונה תחילה הלא יש ספק שמא אין חליצתה חליצה, ומאידיך הלא חליצת שמאל שאף שפסולה היא ואינה מתירתה, מ"מ פוסלתה על האחים (שו"ע שם סני"ה), שאסורה מעתה להתייבם להם ואם תיפסל על האחים הרי היא צריכה ליטול חליצה מכולם (ע"י שו"ע אה"ע סי' קע ס"ה) ולכך יש לחלוץ שניהם כאחד ובזה יצאנו מכל חשש.

אבל בב"ש (סי' ק כד) כתב בשם הב"ח שנהגו שתחלוץ בזה אחר זה, וכדי לצאת מחשש הנ"ל ילמדום לכוון בשעת החליצה הראשונה ולהתנות שאם אינה החליצה המתירתה אין כוונתם בזה לשם חליצה כלל, ובאופן זה אינה נפסלת. ובהגהות הגרעק"א בגליון הב"ש (סי' ד) הביא דברי הכרם שלמה (סי' נו) שיש מקומות שנהגו כהוראת השו"ע לחלוץ שניהם בבת אחת.

ועיין בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' ע) שהאריך בדין זה בכמה וכמה פרטים כיצד נוהגים למעשה, וכן להנהיגים לחלוץ בזה אחר זה אם יש להקדים רגל ימין או רגל שמאל. ועיי"ש (ח"א סי' לה) שדן בדברי הפוסקים בגדר איטר רגל.

ביטול תורה לצורך גמילות חסדים

בסוגייתנו הפליגו בגודל מעלת לימוד התורה והעסק בגמילות חסדים, ואמרו שהם גדולים ממצוות הקרבת הקרבנות, שהרי הקדוש ברוך הוא נשבע לבית עלי שלא יתכפר עוונם אפילו בזבח ומנחה, וכמו שכתוב (שמואל א' ג יד) "ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עוון בית עלי בזבח ומנחה עד עולם", ואף על פי כן דקדקו חז"ל שדוקא בזבח ומנחה הוא שלא יתכפר עוונם, אבל בדברי תורה ובגמילות חסדים יוכל להתכפר. והביאו בגמרא מעשה ברבה ואבבי שהיו שניהם מבית עלי, ורבה שעסק בתורה האריך ימים בזכות שעסק בתורה וחי ארבעים שנה, ואבבי שעסק אף בגמילות חסדים האריך ימים עד שישים שנה.

והנה אף על פי שמדברי הגמרא מוכח שמעלה גדולה היא לעסוק אף בגמילות חסדים מלבד לימוד התורה, מכל מקום מי שנודמנו לפניו מצוות תלמוד תורה ומצוות גמילות חסד, צריך להעדיף לעסוק בתורה, [אלא אם כן מדובר בדבר גמילות חסדים נצרך, שאינו יכול להיעשות כי אם על ידו, וכדלהלן]. וכמו שכתב הרמב"ם (תלמוד תורה פ"ג ה"ג-ד), שמצוות תלמוד תורה שקולה כנגד כל המצוות כולן, ולכן בכל מקום עסק התורה קודם למעשה מצוה. ולכן אם היו לפניו מצוה ותלמוד תורה, לא יפסיק תלמודו לעשיית המצוה, אלא אם כן היתה לפניו מצוה שאי אפשר לעשותה אלא על ידו, שמצוה זו דוחה תלמוד תורה. כי לימוד התורה ניתן בשביל לקיימה, וכמו שאמרו חז"ל (תנחומא עקב פ"ו) שהלומד ואינו מקיים מוטב לו אילו נהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם, וכן כתב בשו"ע (יו"ד סי' רמו ס"ח).

והנה בסוגייתנו על כרחק מיירי שנודמנו לפני אבבי ורבה מצוות שיכולות להיעשות על ידי אחרים, שאם לא כן לא היה רבה עושה שלא כדין שלא לבטל מתלמודו לצורך מצוות אלו, אבבי שעסק בהם זכה לאריכות ימים יותר. וצריך ביאור הטעם. וחדש החפץ חיים (אהבת חסד ח"ג פ"ח בהגהה) מוכח זה, שהנה שכשעוסקים אנשים גדולי תורה ומפורסמים ביראת שמים בקופת גמ"ח או בקרן לאלמנות ויתומים וכדומה, הרי פעולתם מצליחה יותר בנקל, כיון שמי הוא זה אשר יראה את אותם גדולי תורה וצדיקים מתעסקים בענין זה, ולא יתעורר אף הוא לסייע לאותו ענין. ועל פי זה פירש החפץ חיים שדעתו של אבבי היתה, שכיון שהוא גדול ומפורסם בדורו, אם יהיו עניני הגמילות חסדים תחת ידו תהיה ההצלחה שורה בהם, ולכך יש לו להכניס את עצמו להתעסק בעניני גמילות חסדים כדי שהם יצליחו יותר, ואין בזה משום ביטול תורה אף שלא בא עדיין נזק לידו, אחר שהדבר ידוע שבמשך הזמן יהא בזה תועלת לעניני הגמילות חסדים. ובזה חלק עליו רבה, שלדעת רבה אין לאדם להכניס עצמו בעול זה מפני חשבונות העתיד, ורק כשבא מעשה ממש לידו ואינו יכול להיעשות על ידי אדם אחר יש לו להתבטל מלמודו לצורך המצוה.

וכתב החפץ חיים, שלענין הוראה למעשה מסתבר שהנהגה הראויה היא כדעת אבבי, שהרי מן השמים הסכימו לדעתו, שהאריכו ימיו יותר משל רבה שלא עסק בגמילות חסדים. ומכאן הורה להלכה, שאם הדבר ידוע שעל ידי שיפתח גמ"ח או מפעל חסד יצמחו במשך הזמן תועלות לנזקקים שלא יוכלו להיעשות על ידי אחרים, מותר להתבטל זמן מה מתלמודו לצורך זה.

ועיין בסדר היום (דף כה). שכתב שכיון שהחסד הוא קיום העולם, וחשיבותו גדולה עד אין קץ, הרי הוא דוחה תלמוד תורה אף בגמילות חסד שאחר יכול לעשותה, אך המשנה ברורה (שער הציון סי' רנ ס"ק ט) כתב שאין לבטל תלמוד תורה לצורך גמילות חסדים כשאפשר לקיימה על ידי אחרים, וכן מבואר בשו"ע הרב (תלמוד תורה פ"ד ה"ג).

ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל, שנאמר ויקרא שמו בישראל

נ"ל דייק לה מדכתיב בישראל, דקרינן בה ב' ישראל, דהיינו משני צדדים יהיה ישראל. אך מקשים והלא כתיב ביצחק יקרא לך זרע, ודרשו רז"ל ביצחק ולא כל יצחק, וא"כ הכא נמי נימא בישראל ולא כל ישראל. ונ"ל בס"ד התם הוה מצי למנקט כי יצחק יקרא לך זרע, ולכן כיון שאמר ביצחק אמרינן דאתא למדרש ביצחק ולא כל יצחק, אך לא הוה מצי למימר ויקרא שמו ישראל, ובע"כ נקיט למדרש שהיה ישראל משני צדדין, אביו ואמו.

(בן יהוידע לרבי יוסף חיים מביאגדד זצ"ל)

ועצמותיך יחליץ וא"ר אלעזר זו מעולה שבברכות

זו מעולה שבברכות, פי' שכאשר האדם חזק [וזריז] דבר זה הוא היסוד ועיקר לכל הברכות, כי כאשר חזק זריז בעצמו הוא בריה שלימה ואז הוא מוכן לקבל הכל. ולא כן אם האדם מציתת פה בעצמו, אין מוכן לקבל ברכה כי צריך שיהיה האדם בעצמו בריה ואח"כ מקבל שאר דברים (ברכה) אשר נמשכים לעצמו, ולפיכך דבר זה מעולה שבברכות והוא יסוד הכל והבן זה מאוד מאוד.

(חדושי אגדות למהר"ל, דף קב:)

כל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים

אבל אצל הרשעים נהפוך הוא שמהפכים מדת הרחמים למדת הדין כי הקב"ה צופה לרשע וחפץ בהצדק ואינו חפץ במיתתם ואם הרשע מאריך ברעתו טוב היה מותו מחייו ונמצא למפרע מדת הדין גמור היה מה שהאריך ימיו ויסורי צדיק טובים לו מאוד יותר משלות רשעים כי לאו כל אדם זוכה לשתי שולחנות, וזה כוונת רבותינו ז"ל שאמרו (יבמות קג:) טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים היינו שלות רשעים בעוה"ז אשר הרשע חושב שטוב לו בעולם הזה רעה היא אצל הצדיקים שיודעים שהיא רעה גדולה לשלם אל פניו להאבדו מעוה"ב, ומעתה זה הוא שמתרץ הגמ' בפ' איזהו נשך הללו היינו צדיקים שמתמוטטים בעוה"ז ואף לפעמים גם רשעים בשאר עבירות אם יש להם איזה זכות מתמוטטים בעוה"ז אבל המלוה בריבית שרואה שנכסיו מתחילים להתמוטט והוא אינו מחזיר הריבית שכבר קבל באיסור אז מתמוטט ואינו עולה דאין תלות התמוטטות שלו בעוה"ז כדי להטיבו באחריתו לעוה"ב שהרי אינו עולה ולא יקום בתחיה.

(דרושי הצ"ח אהבת ציון דרוש עשירי)

המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה

לפי שאמרו החכמים, במעלות, הבט למעלה ממך כי עי"ז ידמה בנפשו כי הוא חסר מן שלימות ולא הגיע למדרגת חבירו ויבא להתקנאות בו ויוסף על שלמת חכמתו כי קנאת סופרים תרבה חכמה. אבל בעניני העה"ז, דהיינו כל הצלחות הגופניות כעושר וכבוד יסתכל במי שהוא למטה ממנו ובסבה זו ישמח בחלקו בראותו כי יש לו רב יותר מן הרבה אנשים. וכמו שאמרו המתפלל יתן עיניו למטה ולבו למעלה (יבמות קה:) זה המתפלל על צרכי הנפש והגוף יתן לבו הוראה הרבה חכמה ודעת במי שהוא למעלה ממנו ויתפלל אל ה' להטות לבבו אל החכמה שיגיע בה למעלת השלמים שכן שלמה לא שאל מעם ה' כ"א שיתן לו לב שומע, ועיניו הרואות בחמדות הגוף המוחשות יתן במי שהוא למטה ממנו במדריגה ואז ישמח בחלקו ולא יבקש על רבוי עושר שכן שלמה אמר (משלי ל ה) רש ועושר אל תתן לי.

(כלי יקר, שמות כה ז')

דברים לכבוד מעמד סעודת מצוה וקבלת פנים למורנו ורבנו הגאון הגדול רבי יהושע לייפער שליט"א אור לכ"ה מז"א תשס"ז

מאת הרה"ג רבי מנחם מנדל פומרניץ שליט"א ראש בית המדרש "היכלי תורה"

בעולם הבא, הרי בהכרח שאין הכוונה כמו סוף של דבר מסויים שיש לו התחלה ויש לו סוף, ובתחילה הוא כך ולאחר מכן הוא אחרת, כי התגמול של העולם הבא הוא דבר מתמשך שאין לו סוף, ולא שייך לקרוא לו 'סוף', רק הכוונה באמת ל'סוף' מה שנמשך לו בגמול מעשיו, אלו שבילים שיש להם התחלה, אולם ה'סוף' שלהם אינו סוף שנגמר, כי אם החליט האדם לבחור בטוב, יהיה ה'סוף' שלו מישור כל הזמן וכל העת עד אין קץ, ואם החליט להיפך אזי הגם שבתחילה יש לו מישור, אך הסוף שלו הוא קוצים.

ולכאורה יש להעיר ב' הערות על המדרש:

א. לכאורה אין התאמה מושלמת בין המשל לנמשל, שהרי שבילים מסמלים על הליכה ובחירה בדרך אחת, שתחילתה היא קוצים וסוף הדרך היא מישור, או להיפך, משא"כ בענין בחירת האדם בטוב, הרי בעולם הזה הוא צריך לבחור בדרך הטובה לעשות ולפעול דברים טובים, ואח"כ כשמסתיימת השליחות הרי הוא מקבל שכרו בעולם הבא, וכן להיפך ח"ו אם אינו הולך בדרך הישר אזי בא על עונשו בעולם הבא, אבל אין זה שביל אחד שמתחיל בכך ומסתיים בכך, אלא שני עולמות בעלי מצבים נפרדים ושונים לחלוטין, שאין להם שום קשר בין הסוף להתחלה, כי אין הם ממין הענין, בעולם הזה הצדיקים עמלים לעבור את הקוצים, ובעולם הבא הם "מקבלים שכר", ולא שהדרך שלהם משתפרת.

ב. עוד צריך להתבונן במה שנראה מתוך דברי המדרש שאלו הם הדרכים היחידות שיש לאדם לבחור, ולכאורה גם בלי להיכנס לנושא הנרחב שיש צדיקים שטוב להם בעולם הזה, צדיקים גמורים וכו', הרי בגמרא מצינו הרבה שהתורה נותנת לאדם חיים גם בעולם הזה, וכמה סגולות ורפואות נותנת לנו התורה, ומעבר לזה, אנו רואים אנשים שטוב להם בעולם הזה עם התורה עצמה ועם ההנאה הרוחנית לא פחות מזו הגשמית, ומאן יימר שרק הנאות גשמיות הם שייקראו בעולם הזה מישור, הרי יש כאלה שבשבילם לימוד תורה היא ההנאה הגדולה ביותר שיש גם אם אין להם את התנאים הגשמיים הכי טובים שיש.

הן אמת שאין הערות אלו נחשבות קושיות, אך בכל אופן יתכן שניתן להעמיק יותר את דברי המדרש ע"י שנחדד את מה שהמדרש משווה בין הבחירה בדרך החיים לבחירה בין שני שבילים.

'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה', פרשת השבוע פותחת בענין הבחירה שיש לאדם. מובא בספרי (פיסקא ג): 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה', למה נאמר, לפי שנאמר (דברים ל יט) 'החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה', שמא יאמרו ישראל הואיל ונתן המקום לפנינו שני דרכים דרך חיים ודרך מות נלך באיזו מהם שנרצה, תלמוד לומר (שם) 'ובחרת בחיים'. משל לאחד שהיה יושב על פרשת דרכים והיו לפניו שני שבילים, אחד שתחילתו מישור וסופו קוצים ואחד שתחילתו קוצים וסופו מישור, והיה מודיע את העוברים ואת השבים ואומר להם אתם רואים את שביל זה שתחילתו מישור, כשתים ושלוש פסיעות אתם מהלכים במישור וסופו לצאת לקוצים, ואתם רואים את שביל זה שתחילתו קוצים, כשתים ושלוש פסיעות אתם מהלכים בקוצים וסופו לצאת למישור. כך אמר להם משה לישראל אתם רואים את הרשעים שמצליחים בעולם הזה, כשנים ושלושה ימים הם מצליחים וסופם לתהות באחרונה, אתם רואים צדיקים שמצטערים בעולם הזה, כשנים ושלושה ימים הם מצטערים וסופם לשמח באחרונה.

יש לשים לב לכמה דברים המבוארים בדברי חז"ל אלו:

א. המדרש מביא את המשל על מה שנאמר 'ובחרת בחיים', היינו שהאדם צריך לבחור בדרך החיים, על אף שבמשל ובנמשל מדובר על צער שעוברים בעולם הזה והשכר שמקבלים בעולם הבא, וזהו מפני שיש קשר בין הדברים, כי ברגע שהאדם בוחר בטוב הרי שהוא בחר בדרך של הצדיקים שהיא תחילתה קוצים וסופה מישור.

ב. שעיקר הטוב והרע הם בעולם הבא, והצדיקים בוחרים בטוב המוכן להם בעולם הבא ואילו הרשעים בעולם הזה, ובנוסח המשל של השני שבילים, הרי שה'סופו מישור' וה'סופו קוצים' הכוונה לעולם הבא. אלא שצריך להדגיש כי על אף שחז"ל מגדירים שני דרכים בלשון שוה, שהאחד תחילתו מישור וסופו קוצים והשני שתחילתו קוצים וסופו מישור, פשוט הדבר שאין שום דמיון בין שני השבילים, ורמת המישור והקוצים אינה במידה שווה כלל וכלל בשני העולמות, ובעוד שהדרך הטובה היא טובה באמת, והדרך השניה היא רעה בהחלט.

ג. לפי מה שאנחנו רואים שהכוונה של 'סופו מישור' הוא

ורואים מאות אלפי גמרות שכבר למדו בהם, רואים את המתיבתא שיוצא לאור בעז"ה ועשרות אלפים קובעים את לימודם בזה, אין לנו שום 'ראיה' אמיתית ונכונה על התוצאות האמיתיות, אלו הן תוצאות שהם בבחינת משל בלבד, משהו שגם אנחנו רואים.

האדם אינו יכול להיות 'עומד', הוא חייב לבחור בדרך מסויימת, וכשהוא בוחר בדרך, אם הוא בוחר בדרך ובשביל הטוב, לעשות פעולות טובות, להוציא את הש"ס, את המתיבתא, את המשנה ברורה, את שאר הדברים לזכות את הרבים, הרי נדרש ממנו עמל ויגיעה מעל לכת אנושי, נדרש מדי חודש להתמודד עם כוחות מעל לדרך הטבע כדי לכסות את ההוצאות העצומות, שהם הקוצים המקשים על הליכתו, אולם דרך זו היא דרך של 'וסופו מישור', היינו בדרך עצמה שהוא בחר, על אותו השביל, אנחנו כבר רואים את התוצאות מהפעולות, רואים את הספרים, רואים את היהודים הרבים שזוכים ללמוד בזכותם, והתורה מאירה את עיניהם, הרי זהו "סופו מישור".

ברוחניות, כשהאדם הולך, אזי בכל רגע ורגע הוא כובש לעצמו יעד נוסף בהליכתו, ועל זה נאמר 'סופו מישור'. ולדרכים הללו בודאי ובודאי שלא שייך להרים פרויקטים כאלו ללא 'קוצים'.

ונקודה נוספת, ברוחניות יש מקום לכולם, אין זה דבר גשמי שאם אחד לקח את הפרמיות והרווחים הוא לא השאיר לשני. ברוחניות יש מקום לכל אחד ואחד. לכן, לכל אחד ואחד יש כאן זכות עצומה בעצם הדרך הטובה שהוא בחר, דרך שיש בה ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ובאמת הדרך הזו רצופה בעמל, רצופה בקוצים, אך גם רואים ב"ה את ה'סופו מישור', את המעין עולם הבא, את הדברים הרוחניים המועילים בעולם.

אלא שאין בכך די, כאן כשיש לנו את הזכות לדברי בפני הרב שליט"א, צריך לומר בפה מלא, כי ה'תחילתו בקוצים', הקושי העצום והעמל, המסירות נפש העצומה שנדרשת מן הרב שליט"א כדי להצליח מדי חודש בחודשו לעמוד בפרויקטים הענקיים, הם מעל בינת אנוש, ולכן גם הסייעתא דשמיא היא ב"ה עצומה. ובהזדמנות זאת אנחנו אומרים לו, כן, גם אנחנו לצד הזכויות הקטנות-גדולות שיש לכל אחד במה שהוא עושה, שאותם זכויות אינן באות האחד על חשבון השני בשום אופן, אנחנו חפצים להיות גם "נושא בעול" מעבר למידה של "הכרת הטוב", גם אם האפשרות שלנו להיות "נושא בעול" היא קטנה יחסית, אנחנו רוצים שיהיה לנו בזה חלק. חלק ב'תחילתה בקוצים', כדי שנהיה שותפים בזכות הגדולה להגדיל תורה ולהאדירה ולקדש שם שמים.

וביאור הדבר, יש לפרש כי 'תחילתו וסופו', לא מדבר רק על מצב מסויים שרע לאדם ואח"כ יהיה לו טוב, אלא על כל פעולה טובה שהאדם עושה, על כל פרויקט של עבודת ה' של תורה של גמילות חסדים יש מושג של 'תחילה וסוף', ה'תחילה' הוא העמל שהאדם משקיע כדי לעשות את הדבר, לזה מתאים לקרוא 'תחילה', כי הוא התחילה של הפעולה הטובה שנעשית, כי הנה הקוצים אפשר לפרש שהכוונה לצער, ואפשר גם לפרש שהכוונה לקושי והעמל שנדרש מן הצדיקים כדי לעבוד את ה' בעולם הזה, ויש לשים לב, שהקוצים הרי הם דבר שאם הולכים עליהם בהירות אפשר לעבור עליהם, ואם הולכים עליהם בחפזון הרי שנדקרים מהם. לכן, על אף כל הנסיגות אם מתחזקים בדרך הנכונה לעבוד את ה', ברור שאפשר לעבור את ה'תחילתה בקוצים' בסייעתא דשמיא.

ויש את ה'תוצאה' של הדבר, התוצאה הוא הסוף של מה שנהיה מהפעולות הטובות של האדם, והוא גם היעד והתכלית הנרצית של הפעולה, ואת זה כינו חז"ל 'וסופה מישור', את ה'תוצאה' בהחלט מתאים לכנות 'סוף', כי הרי זהו הסוף של הפעולה, ואינו דומה לתענוג של העולם הבא שהוא מתמשך.

כל פעולה טובה שהאדם עושה מייצרת רושם למעלה, האור החיים הק' מסביר בפרשת בראשית שלפני חטא אדם הראשון היה האדם רואה איך מפעולות הטובות שעשה נוצרים בפועל בגן עדן הדברים הטובים, אולם היום הגם שלא רואים את הדברים בעין במציאות נוצר למעלה תוצאות רוחניות לכל פעולה טובה. ובאמת, יש תוצאות רוחניות שאנחנו רואים כבר בעולם הזה, אם כי לא יודעים להעריך אותם נכונה.

החסד לאברהם (מעין ב נהר סח) מפרש את הפסוק 'ויצאו העם ולקטו דבר יום ביומו', שמזון הנפש היא התורה, ואם בעולם הזה לא יעסוק אדם בתורה לשמה יום ולילה, לא יהיה לנפש מזון בעולם הנשמות, ואפילו שיש בידו מלבוש שהוא המצות בעולם הנשמות יהיה לה רעב מהמזון העליון, וזהו מה שכתוב 'ויצאו העם ולקטו דבר יום ביומו', ומהו 'יום ביומו', מפרש החסד לאברהם, שבא להודיענו שיש יום בעולם הזה ויש יום בעולם הבא, ומה שעוסק האדם בעולם הזה ביום אחד כנגדו למעלה יש יום גדול רוחני שאין להם סוף, וכל התורה והמצות שעוסק האדם בעולם הזה יום קטן מוגבל ובעולם הנשמות עולה לאין סוף, וזהו 'דבר יום ביומו', הדבר שהוא התורה שידבר בה האדם בעולם הזה מוליך אותם ליומו שהוא היום של מעלה.

ואמנם בעולם הזה גם כשאנחנו רואים 'תוצאות', היינו שרואים שהש"ס יצא לאור בסייעתא דשמיא מופלגת

תנועות בשעת הלימוד והתפילה.

הגאון רבי דוב לנדאו שליט"א
חבר בד"ץ חוג חת"ס סופר ב"ב

אין שוכך המאור שעליו אפי' רגע אחד וכו'. אור הנר, כיון שנאחז תוך הפתילה, זה האור אינו שוכך לעולם, אלא מתנענע האור לכאו ולכאן. וכן כדמיון הזה ישראל, שנשמותיהן מתוך אותו המאור של נר העליון. כיון שאומר דבור אחד של התורה - הרי נרו נדלק, ואין אורו יכול לשכך. לפיכך מתנענעים לכאן ולכאן ולכל הצדדים, כמו אור הנר, שהרי "נר ה' נשמת אדם" כתוב. נשמות האומות עכו"ם משתככות ואין מתנענעות, שהרי אין להם תורה - אין אש דולק בנשמותיהם, ואין אור שוכן בהם. וע"כ הם משתככים ואין עושין נענועים, אלא ישראל בלבדם; כאשר לומדים תורה - מתנענעים הנה והנה, ואין יכולים לעמוד במנוחה.

בספר הכוזרי סי' ע"ט גם מובא שיהודים מתנועעים בשעת לימוד התורה אולם למחבר הספר דעה אחרת ופשוטה לכך וכך כתוב שם. אמר הכוזרי: אשאל אותך, התדע למה מתנועעים היהודים בקריאת העברית? אמר החבר: אמרו כי בעבור העיר החום הטבעי, ואינני סבור שהוא אלא מצד הענין שאנחנו בו, כי מפני שיכולים לקרוא רבים מהם כאחד היה אפשר שיתקבצו עשרה מהם או יותר על ספר אחד, ובעבור זה היו ספרינו גדולים וכל אחד מהעשרה מצטרך שיטה בכל עת לעיין התיבה וישוב, והוא נוטה ושב תמיד מפני שהספר בארץ (נ"א מפני שהוא רחוק מן הספר), והיה זה הסבה הראשונה. ואחר כן שב מנהג מפני שההסתכלות והראיה בדורם תדיר ולהדמות למי שרואין אותם כאשר הם בטבעי בני אדם, (שמביטים בספר ומרימים את העינים להביט בפני חבריו להבין את הנלמד בקריצת עינים כנ"ל) אמנם זולתנו קורא כל אחד בספרו ומקרבו אל עיניו, או יקרב הוא אליו כפי רצונו, מבלי שיצר עליו חבריו, ואיננו צריך שיטה וישוב.

הילוך ונענוע בשעת התפילה. כאמור יש האומרים שצריך להתנועע בתפילה על שם הכתוב "כל עצמותי תאמרנה", לכן עומדים במקום ומתנועעים, אולם יש המוסיפים ומתהלכים הנה והנה בשעת התפילה. היו שפסלו זאת ואף ראיית בית כנסת בצפת שם אחת התקנות למתפללי בית הכנסת הוא שאסור להתהלך בשעת התפילה כי אם לעמוד במקום. ומה הסבה והטעם של אלה המתהלכים?

בספר אמרי שמאי הביא בדרך צחות בענין ההילוך בתפילה, שהוא לפי מה שאנו אומרים בתפילת שחרית דשבת, בנשמת כל חי: "ואילו פיננו מלא שירה ורגלינו קלות כאילות" וכו'. ידועה גם מליצתו של הגר"מ שפירא מלובלין ז"ל שראה את אחד מתלמידיו שמסתובב בתפילתו הנה והנה, אמר לו: הנך חייב במי שפרע! תמה הלה: מדוע? ענה לו משום שאומרים בו "הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". (מי שפרע ב"ד אומרים לאדם שסיכם ושילם על עיסקא אינו עומד בדיבורו וחוזר בו).

מ"מ כל זה הוא מילתא דבדיחותא לפני הטעם הנכון, כמו שמוצאים אנו, שרבה לפני שהיה פותח את דבריו לפני רבנו, היה אומר מילתא דבדיחותא, וכשהיתה דעתם מבודחת עליהם היה פותח ולומד (שבת דף ל"א). ומה הסבה הנכונה להילוך בשעת התפילה? מפורש הוא אצל אלישע (מלכים ב' - ד. לה). "וישב וילך בבית אחת הנה ואחת הנה ויעל ויגהר עליו" וגו'. ופי' הרלב"ג שם בזה"ל: היה נמשך לו תנועת רגליו ללכת מתנועת קול השיר התנועה במחולות. וזה מבואר מן החוש במי שיחשוב מחשבות תנועה ללכת במהירות בעת חשבו המחשבות יזכר וכו'.

הרמ"א בשו"ע או"ח (סי' מ"ח) הביא בשם האבודרהם, שנהגו המדקדקים להתנועע בשעה שקורין בתורה, דוגמת התורה שנתנה ברתת וכן בשעה שמתפללים, על שם "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהלים לה. י.). דברים אלה לגבי התפילה מובאים גם בספר חסידים (סי' נ"ו).

נענוע בשעת הלימוד

התנועות שעושים בשעת הלימוד - כמה סיבות להן. ישנן תנועות שעושים הלומדים עם ידיהם מתוך להט הויכוח; ישנן תנועות שעושים עם הידים כדי להשלים את החסר בהבנת הענין. ואכן דבר זה מוסיף, כמו שמוצאים אנו כמה פעמים בש"ס במס' עירובין (יג): אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי דחזיתיה לר' מאיר מאחוריה ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדדנא טפי (זה שאני חריף יותר מחברי הוא משום שראיתי את ר' מאיר מאחוריו ואילו הייתי רואה אותו מלפניו הייתי חריף יותר). דכתיב (ישעיה ל' כ') "והיו עיניך רואות את מוריק".

בירושלמי מס' ביצה (פ"ה ה"ב) מסופר שרבנו הקדוש חיתן את רבי שמעון בנו, והיו מטפחין באחורי ידיהם (מוחאים כף לאחורי ידיהם) בשבת, עבר רבי מאיר ושמע את קול מחיאות הכפים. אמר: "רבותינו! הותרה השבת!?! שמע רבי את קולו של רבי מאיר (ולא ידע מי הוא) שאל: מי הוא זה שבא לרדותינו בתוך ביתינו? י"א ששאל: מי זה שבא לצנענו לנדותינו) בתוך ביתנו? שמע ר"מ את דבריו של רבי וברח. יצאו אנשים ורדפו אחריו להחזירו. וכשברח ר"מ התעופף הסודר שכסה את ראשו וצוארו, ורבי הביט מהחלון בנעשה, וראה את צוארו של ר"מ. אמר רבי: לא זכיתי לתורה אלא בגין שראיתי את צווארו של ר"מ מאחוריו. רבי יוחנן ורשב"ל שניהם אמרו שלא זכו לתורה אלא בגין שראו את אצבעותיו של רבי כשיצאו משרוולו.

המהרש"א באגדות מפרש שבהסברת פנים היה מתחדד יותר, שיש להבין בקריצת עינים וברמיזת שפתים והיינו רואות את מוריק, שמראה לו פנים. (יש המפרשים שאין הכוונה להסברים שניתנים עם היד אלא לרוב קדושתו של צווארו או ידיו של ר"מ).

עוד מוצאים אנו במס' ב"מ (ז) מחוי ליה רבי אבהו ובשבעה. או רב שעשה את התנועה האופיינית לבני הישיבה, כמו שמובא במס' שבת (סו). מחוי ליה רב איפוך. וכן בעוד כמה מקומות.

כמוכן שתנועות אלה יהיו במקומן, והיו חלק מהענין ולענין. ולא כאותו אדם שכל פלפולו היה תנועות עם הידים, והרצה את דבריו לפני הגה"ק מהר"ש אלפנדי זצ"ל. כשגמר הלה להרצות אמר לו שאם לא היה דולק החשמל כל הפלפול לא היה שוה כלום.

בנוסף לתנועות הידים מתנועעים הלומדים בכל גופם. ולזה סיבות אחרות; לא סיבות של הסברה אלא סיבות פנימיות. מסופר על רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל שפעם הביאו תלמידיו אל שיעורו הקבוע צעיר נכרי היודע להביט אל דף גמרא. הצעיר היה מוכן היטב לשיעורו של רבי יהונתן, וגם השתתף בשיעור כזקן ורגיל בלימוד גמ'. אחרי השיעור אמר רבי יהונתן שנראה לו שצעיר זה אינו יהודי, משום שלא התנועע בשעת הלימוד. ומניין שאב רבי יהונתן מידע זה? מדברי הזהר הקדוש פר' פנחס (עמ' ר"ט) שם מובא בשם רבי שמעון, שבדבר זה ניכרות הנשמות הקדושות של ישראל בין הנשמות של אומות עכו"ם; נשמות ישראל נגזרו מתוך מנורה הקדושה שדולקת, ככתוב "נר ה' נשמת אדם". וזהו הנר, בשעה שנדלק מתוך התורה העליונה,

תנועות בשעת הלימוד והתפילה.

המשך מעמוד קודם

האליה רבה הביא בשם גליון ש"ע ז"ל: ראיתי תנועה משובשת מקצת בני האדם, והיה תנועה סביבו' על קוט' שטח הגוף נתון על ב' מרכזי הראש והרגלים בקומה זקופה, והיה פניו אל ימין ואל השמאל והחוש מעיד עליו שהוא דרך גאווה, כתנועת החתן היוצא מחופתו, אבל התנועה ישרה בעיני הוא לכוף כאגמון ראשו ולהתנווע לצד הפנים, והיא תנווע עצי היער מפני הרוח.

חיקויים בתנועות.

תנועות נוספות היו מקובלות אצל צדיקים חסידים ואנשי מעשה, כשעבדו עבודתם עבודת הקודש בידיהם וברגליהם ובכל גופם, כשבכל תנועה ותנועה היתה כוונה עילאית היו אנשים שכשראו את רבותיהם עושים תנועות עשו אחריהם בלא שיבינו את מעשיהם. וע"ז בא בעל המאור ושמש הרה"ק ר' קלונימוס קלמן עפשטיין זצוק"ל פ' לך עה"פ: "ויאמר מה תתן לי וכן משק ביתי" וגו', וכך הוא כותב: והנה קשה לדרשת הגמ' על מלת דמשק שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, א"כ לאיזה ענין הזכיר אברהם אבינו בהתנצלותו לפני הש"י "ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר"? כי לפי דרשת הגמרא הוא דברי שבח לאליעזר, והיה די באמרו מה תתן לי וכן משק ביתי הוא יורש אותי, ע"כ נראה שדברי חכמז"ל בגמ' הנ"ל רמזו לנו על ענין אחר, שצריך לידע ולהודיע לבני אדם המחברים את עצמם לצדיקים שלא ילמדו את עצמם לעשות כתנועותיהם והנהגותיהם כמצות אנשים מלומדה, היינו מפני שהצדיק הוא עושה כך יעשה הוא ג"כ כמוהו, כי זה הוא לא טוב מאוד, רק שילמד לעשות כפי שכלו באמת לאמתו לעבוד את הש"י בלב נכון.

וזה הוא שאמר אברהם אבינו וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, פ"י שדולה ומשקה שלומד אותם לעשות מצות אנשים מלומדה, לעשות מה שרבו עושה וזה לא טוב. והשיב לו הש"י: "לא ירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך" וכו', ועדיין היה ירא אברהם, שגם יוצאי חלציו יעשו מצות אנשים מלומדה בלא לב נבון וחכם. וכו' וכו'.

הנועם אלימלך פר' קדושים עה"פ "אל תפנו אל האלילים" כ': נראה פירושם ע"פ שכתב בספרים שבכל אבר או תנועה שאדם עושה בה מצוה או דבר קדושה, אז הנשמה שורה באבר ההיא. וכשהנשמה שורה באותה האבר אז האבר מתנווע מכחה. ומחמת זה נראית התנועה בחוץ, וזה משתנה באדם; לפי מעשיו - הם תנועותיו. ובשביל זה התנועות של הצדיקים מתוקי' וטובים לרואיהן, כי מכח הנשמה היא התנועה, והנשמה היא חלק אלוה ממעל אשר כל הטוב בו. ולזה כשאדם עושה תנועות חבירו, אינה מקובלת לשום אדם מחמת שאינה שלו, ולא היה נשמתו באבר ההיא כשעשה התנועה והיא בלא קדושה. והוא ר"ל כע"ז שעושה תנועה שאינו חלק אלקות השרויה בהאבר, לזה הטעם התנועה מתוקה ומצאה חן בעיניו, אבל לא מחמת התנועה עצמיות, כ"א מכח הנשמה השרויה בה. והוא עושה בלא שכל ובלא כוונה כ"א מחמת יפה התנועה, וא"כ הוא עובד להתנועה ועושה האבר שעושה בה התנועה כמסכה לעבוד האבר ההיא, וזה הוא "אל תפנו אל האלילים" אל תפנו אל מדעתכם וכו' שאלהותכם אשר חלק לכם בורא בחסדו היא הנשמה הקדושה "אל תפנו מכסם ואלהי מסכה לא תעשו לכם, פ"י לא תעשו לעצמכם כמסכה בתנועות כוזבות שאין בהם חיות אלקות, כ"א תעשו בדעתכם ובכוונה. וזו היא "אני ד' אלקיכם" ר"ל מכח האלהות, שהיא הנשמה הקדושה השרויה בכס.

להסתיר תנועות מכוונות

הרבה טעמים נאמרו בהסתרת העינים בשעת קריאת פסוק ראשון שבקריאת שמע. בעל הערוך (כפי שמצויין בהערות שעל הגליון מס' ברכות (יג): סובר שהסתרה היא שלא יראו את עיניו כשהוא מסבב ומתגנה. שומא עלינו להסתיר תנועות מגונות שנעשה בשעת התפילה, שלא להפריע לזולת ולא להתגנות בעיני הזולת.

ואפשר אולי להוסיף עוד ולומר, שעניין מה שיש אנשים המהלכים בעת תפילתם הוא להראות שמלא כל הארץ כבודו, ושומע בכל מקום.

באמרי פנחס סדר היום וענייני תפילה (סי' פ"א) כתב טעם שהאדם מנענע בשעת התפילה. שכשם שא"א לעולם בלא רוחות, כך אי אפשר לעולם בלא ישראל, שע"י הנענועים מביאים הרוחות. וטעם עפ"י רמז שיש ששה כנפי ריאה עם העינוניתא דוורדא (זוהי אונא קטנה הנמצאת באמצע הריאה ודומה לוורד) והמלאכים יש להם שש כנפים לאחד. ומחמת שרוצים להתדבק בעולם המלאכים מזה באים הנענועים.

אגב, בליקוטי מהר"ן מהרה"ק מברסלב זצ"ל אות מ"ה (ואות ר"יב) מדבר מעניין מחיאת כפים בתפילה. ובין הדברים כ' כי ע"ז נתעוררים בחינת כנפים, שמשם בא הדיבור. כמ"ש: (קהלת י') "ובעל כנפיים יגיד דבר". וכתב (יחזקאל י') "וידי אדם מתחת כנפיהם" נמצא שע"י שאדם נתעורר בידיים שלו אזי הכנפיים נתעוררים, היינו כנפי ריאה, שמשם נתהווה הדיבור. אבל עדיין צריכין להכין ולתקן הפה לקבל את הדיבור בתוכו, וע"י שמכה כף אל כף על ידי זה נתהווה הפה, כי בכל יד חמש אצבעות, והכאות האורות יד ימין ביד שמאל היינו חמש פעמים חמש, גימטריא גם כן כ"ה. שני פעמים כ"ה - גימטריא חמשים. זה בחינות חמשים פעמים יציאת מצרים שזכר בתורה וכו'. ושם באות צ"ב כ' על ידי מה שאדם נע ונד בתוך ביתו יכול להחיות מתים כמ"ש באלישע, כשהחיה את בן השונמית, כתוב ביה "וילך אחת הנה" וכו', ומובא בתיקונים (תי"ג ד' כ"ז ע"ב) אלמלא כנפי ריאה דנשבי על ליבא הוי ליבא אוקיד כל גופא וכו'. נע ונד אפילו בתוך ביתו יכול לשכך את האש, שהוא בחינות דינים ויכול להחיות מתים שיהיו חיים).

היעב"ץ בסידורו סולם בית אל כי בוודאי מתעורר החוסם הטבעי על ידי ההתנועעות, והוא המעורר והמקיץ לנפש מתרדמתה שתתיישר בקריאת דברי תורה וקדושה. וכן לתפילה תכין הלב אל הכוונה הנכונה ותגרום התעוררות עליון וכו', שכך הוא דרך ומנהג בעלי המלאכה ועסק הזריזים המתיישרים בפעולותיהם, והתנווע ולהרגיש כל איברייהם, שיהיו מזומנים בחשק והסכמה אחת להעזר בהוצאת פעולתם בשלמות ובאמת.

למרות האמור, היו שטענו שהנענוע הוא רק בפסוקי דזמרא ולא בתפילת שמונה עשרה. וכך כתב השל"ה בענייני תפילה וקריאה: המתנועע בתפילתו - גורם ביטול כוונתו, והעמידה בלי התנועעות כלל עוזר על הכוונה. ומה שאמר כל עצמותי תאמרנה וכו' - היינו בשירות ותשבחות וברכות ק"ש ותלמוד תורה אבל לא בתפילה. ואם יש מי שאומר כן גם בתפילה נראה לי שאין לחוש לדבריו, כי הנסיון מוכיח שהעמידה בלי נענוע בתפילה גורם לכיין הלב. וראה בעיניך: הישאל אדם שאלות ממלך בשר ודם וגופו מתנועע כנוע עצי יער מפני רוח!?

בת' רמ"ע מפאנו (סי' ק"ג) כתב: לא נאמר "כל עצמותי תאמרנה" אלא שבחו של מקום, כדכתיב "ה' מי כמוך". אבל בתפילה למדנו בה כמה הלכאתא גבראתא מקראי דחנה, וזו לדידן אחת מהן, דכתי': "רק שפתי נעות" רק - מייעוטא הוא, ואי לאסור השמעת הקול הרי בפירוש נאמר וקולה לא ישמע, הא אינו ממעט אלא תנועת הגוף, וכן כתיב בחיות הקודש בעמדם תרפינה כנפיהם, אלמא בתפילת העמידה צריך להשביט הכנפים וה"ה לכל הגוף מן התנועה והעופפות, וכן בדין שהתפילה תהא מעמקי הלב, וכתב "תכין לך תקשיב אונך". ומנהג ותיקין לנוע מעט בחותמי הברכות בלבד, מעין מה שאנו מתנועעים בקדושה, ע"ש "וינועו אמות הספים". אף כאן אסמכוה אקרא, דכתיב: "מפני שמי ניחת הוא".

ויש בזה ובזה שבחו של מקום, אבל בכלל הברכות מנוחת הגוף ניחא טפי בין בראשונות בין באמצעיות ואחרונות דבכולהו שם תפלה חד הוא.

המגן אברהם (סי' מ"ה ס"ק ד') הביא שהמהרי"ל היה מתנועע בתפילה מלפניו לאחוריו ומאחוריו לפניו וכו', והביא את דברי הרמ"ע ומסיים ודעביד כמר עביד וכמר עביד ובלבד שיכוין.

הד נרחב לחלוקת חומש 'אור החיים המבואר' ע"י רשת השיעורים של "היכלי תורה"

בימים אלו השלימה הנהלת רשת השיעורים 'היכלי תורה' את חלוקת אלפיים וחמש מאות ספרי "אור החיים המבואר" שבהוצאת מכון 'עוז והדר', אשר נתרמו ע"י הנדיב החפץ בעילום שמו. היינו סבורים כי הכמות תספק את החלוקה לשיעורים, אך הופתענו לנוכח גל הפניות והבקשות שהגיע מכל רחבי הארץ והעולם, התאמצנו לא להשיב ריקם אף אחד מהפונים ששלחו לנו את הפרטים המלאים", מסרו חברי הנהלת היכלי תורה.

חומש "אור החיים המבואר" אשר נתחבר ע"י ראש בית המדרש לתורה ולהלכה "היכלי תורה", הרה"ג רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, במסגרת בית היוצר הגדול לתורה מכון 'עוז והדר' העומד תחת נשיאותו הרמה של כבוד הגה"צ רבי יהושע לייפער שליט"א מגדולי רבני מאנסי שבארה"ב, מתחלק לשני ראשים אשר יחדיו כאחד יהיו תמים. "מאורי אור" – ביאור על כל דברי רבינו האור החיים הק', המכיל הסברים לכל קטע בדברי רבינו מה הוקשה לו ומה בא לפרש, ובו מתבארים בשפה ברורה הדקדוקים הנפלאים שבדברי רבינו, ולשונו הייחודית הנשזרת מפסוקי המקרא ולשונות חכמינו ז"ל, הכל בלשון קלה ורהוטה. ועליו חוננה ילקוט "מאורי החיים", בו נקבצו מקורות מדברי חז"ל ורבותינו הראשונים, ואף מדברי המקובלים הקדמונים על כל מה שהזכיר רבינו בקיצור ובכילים מועטות ברוחב ביתנו, והורחבו הדברים לפני הלומדים ונערכו לפנייהם כשולחן הערוך ומוכן לסעודה. גם גוף הספר עצמו נערך והוהדר בצורה מפוארת, בחלוקה לקטעים חדשים, מנוקד כולו ומפוסק בתשומות לב על כל כללי הדקדוק. עד שהלימוד בו מהווה חוויה רוחנית מאין כמוה, ומעלה את הלומד לאוירה מיוחדת של קדושה.

רשת השיעורים של היכלי תורה שהעמיסה על שכמה לסייע במידת האפשר ל"שיעורי תורה" בכל רחבי תבל, החלה לאחרונה להוסיף להקים ולקיים שיעורים בכל מכוונות התורה, ב"ה קיימים היום מאות שיעורים בספר אור החיים התמקיימים בעיקר בלילי שישי ובליל שבת קודש. בעז"ה בקרוב תתפרסם רשימה של כל השיעורים, בכדי שכל אחד ואחד יוכל להשתתף בהם.

"בשלושה כתרים נכתרו ישראל וכו' כתר תורה הרי הוא מונח ועומד ומוכן לכל ישראל וכו' כל מי שירצה יבוא ויטול", ב"היכלי תורה" עושים כל מאמץ כדי שכל יהודי באשר הוא יוכל לבוא וליטול את כתר התורה ולהשתתף באחד מאלפי שיעורי התורה הקיימים ברחבי הארץ.

ברוך מתייך לשלם

ברוב שמוחה ורגשות נעלים מוהדרים או פניו של האי נאון וצדיק, מרושבים ראשונה מממלכת התורה, שזכה להרבות אלפי ספסלי בני מדרשא, בהעמדתו בתי יוצר ובהתוותו מסיילה נעלה לרומם את פאר היצירה התרנית באופן שכמותו לא היה מעולם, פארו והדרו נישא לשם ולהתילה בכל קצווי תבל, חביב עד מאד במעונם של כל מנהוגי ישראל ואלופיו שליט"א, הוא הגבר הוקם על, ציר שלוח ממורמים למען האר עני ישראל אשר בתורת ה' הפצם, ובידי זכאי מתגלגלת זכותם הגדולה של אבותיו הקדושים, בנתיב הילולו בדריכהם להשיב עם קהל עדת ישורון

הגאון הגדול מוהר"ר רבי יהושע לייפער שליט"א

מו"ץ דשיכון סקווירא ומאנסי
מייסד ונשיא מכון עוז והדר

ביום הגיעו לחון את ארצנו הקדושה, לפקוד את היכלי הקודש, מוענותיהם של מרגן ורבנן גדולי וצדיקי ישראל שליט"א והיכלי הישיבות הקדושות בארץ ישראל, ושלוחות מכונו הקדוש, 'עוז והדר', שבאמצעותו וכה להגשים את חזונו הגדול, לבצר לגיונו של מלך ב תורה מפוארה בכלי מפואר.

יקדמו פניו כל יושבי ארץ, ישושו לקראתו מרביצי תורה ולומדיה, כי יזמא מבא הוא לרבנן דמעברא לכבוד גברא רבא דמריה סייעיה.

הרב מנחם מנדל פומרנץ

ראש מכון 'עוז והדר' בית שמש

התנהלה וחברי המכון
הנהלת המערכת
נרפה ברכתנו בקדמתו ברניה פניו של האי נאון וצדיק, מקום עולה של תורה וקבוצר מחנה תלמידי החכמים חברי רשת הטללים 'היכלי תורה' ירושלים - בית שמש - בני ברק - ביתר - אשדוד - חיפה - אלעד - קרית ספר - ערד

מכון 'עוז והדר'

ברוך הבא בשם ה'

בהדרת קודש מקדמים אנו בברכת 'בוכים הבאים בשם ה' את מעלת כבוד הרה"צ המפורסם לשם ולהתילה, מגדולי מקמי עולה של תורה וממריצי התורה בדורנו, חביבים ואיש אמונם של כל גדולי ומאורי ישראל שליט"א, המוסר נפשו יה כחצי יובל שנים להדריך תורה מפוארה בכלי מפואר, למען הרבות ספסלי בני מדרשא, ומשמיא קומו ליה בהיותו גברא דמריה סייעיה וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, ה"ה נשיאנו הגדול, בנן של קדושים והוא נפיה מחושבי מורי ההוראה בארה"ב

מורנו רבי יהושע לייפער שליט"א

מו"ץ דשיכון סקווירא ומאנסי

מייסד ונשיא מכון 'עוז והדר'

להגל הופעתו בשערי ארצנו הקדושה לפקוד את מעונם של מרגן ורבנן גדולי ומאורי הדור שליט"א, הניצבים בראש נשיאות מכונו ובבואו לבקר במוסדותיו הק',

להדריך בנתיבי עבודת הקודש את שלווחי העוסקים במלאכה

יהא בואו לברכה ותהילתו תינשא בפי כל יושבי אוהל,

בהיותו שלוחא דרחמנא הוא להאר בנו השוכא ולהעמיד תורה בקרן אורה

המקדמים פניו בברכה

הרב יוסף סאמעט
ראש מכון עוז והדר תלמיד בבלי השלם
הרב מנחם שטיינברג
ראש מכון 'עוז והדר' ירושלים - ביתר
התנהלה וחברי המערכת
רבני וחברי המכון

מכון 'עוז והדר'

בואכם לשלום

ברגשי שמוחה מקדמים אנו בברכה את פניו של האי נברא רבה, גדול מזכי הרכים בדורנו, המוסר מאודו ונפשו למען קיום התורה בהדרת ספרי תורת אלוקים חיים, זוכה להטביע חותם ההידור וההדר על מאות חיבורים מרבתינו גאונים עולם, מגדולי מורי ההוראה, מגזע תרשישים, מקורבם של כל גדולי ישראל שליט"א.

ה"ה נשיאנו מורנו

הגאון המפורסם רבי יהושע לייפער שליט"א

דומו"ץ בשיכון סקווירא ובמאנסי
מייסד ונשיא מכון עוז והדר

להגל הופעתו כבוד בשערי ארץ הקודש, לפקוד את מוסדותיו הקדושים, ולבקר במעונם של גדולי ומאורי הדור לשית עצה בהמשך מפעליו הכבירים. יהי בואו לברכה לביסוס התורה ולומדיה ולהרמת קרנה.

המברכים בהערצה

הרב דוד יונה רוזנבוים

התנהלה וחברי המערכת
ראש ביהמ"ד
רבני וחברי המכון